

БЕЗОПАСНОСТЬ ДВИЖЕНИЯ

УДК 656.13

**БЕЗПЕКА АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ
В ТРАНСПОРТНІЙ ГАЛУЗІ**

**О. В. Степанов, доц., к.т.н.,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет**

***Анотація.** Розглянуто проблеми та перспективи розвитку безпеки автомобільного транспорту в транспортній галузі України з точки зору правового аспекту. Проаналізовано проблеми безпеки автотранспорту, які разом з культурою поведінки учасників дорожнього руху як однією із соціальних умов мінімізують виникнення ДТП на дорозі та стають предметом глибокого науково-методичного аналізу.*

***Ключові слова:** автотранспорт, безпека, транспортна галузь, «Транспортна стратегія України».*

**БЕЗОПАСНОСТЬ АВТОМОБильНОГО ТРАНСПОРТА
В ТРАНСПОРТНОЙ ОТРАСЛИ**

**А. В. Степанов, доц., к.т.н.,
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет**

***Аннотация.** Рассмотрены проблемы и перспективы развития безопасности автомобильного транспорта в транспортной отрасли Украины с точки зрения правового аспекта. Проанализированы проблемы безопасности автотранспорта, которые вместе с культурой поведения участников дорожного движения, как одной из социальных условий, минимизирующих возникновения ДТП на дороге и становятся предметом глубокого научно-методического анализа.*

***Ключевые слова:** автотранспорт, безопасность, транспортная отрасль, «Транспортная стратегия Украины».*

AUTOMOBILE TRANSPORT SAFETY IN THE TRANSPORT SECTOR

**A. Stepanov, Assoc. Prof. Ph. D. (Eng),
Kharkiv National Automobile and Highway University**

***Abstract.** The article deals with the problems and prospects of development of road transport safety in the transport sector in Ukraine in terms of the legal aspect. The problems of vehicles safety, which jointly with the culture of road users behavior as one of the social conditions minimize the occurrence of accidents on the road and are the subject of deep scientific and methodological analysis.*

***Key words:** transport, safety, transport, «Transport strategy of Ukraine».*

Вступ

У загальній частині «Транспортної стратегії України на період до 2020 року» зазначено, що «транспорт є однією з базових галузей національної економіки, ефективно функціо-

нування якої є необхідною умовою для забезпечення обороноздатності, захисту економічних інтересів держави, підвищення рівня життя населення. На сьогодні галузь транспорту в цілому задовольняє потреби національної економіки та населення у пере-

везеннях, проте рівень безпеки, показники якості та ефективності перевезень пасажирів і вантажів, енергоефективності, техногенного навантаження на навколишнє природне середовище не відповідають сучасним вимогам...» [3].

З ознакою того, що безпека автомобільного транспорту (надалі – автотранспорту) – комплексна характеристика автотранспорту, що визначає його здатність здійснювати перевезення пасажирів і вантажів без загрози для життя і здоров'я людей з дотриманням збереження вантажів, автотранспортних засобів і навколишнього середовища, слід відзначити, що рівень безпеки та показники аварійності на автомобільному транспорті в Україні значно гірші в порівнянні з країнами ЄС.

У зв'язку з цим, забезпечення безпеки автотранспорту та дорожнього руху в Україні розглядається як загальнонаціональний пріоритет, спрямований на зниження темпів зростання аварійності порівняно з темпами збільшення автомобільного парку, зменшення тяжкості дорожньо-транспортних пригод (ДТП) та кількості загиблих на дорогах.

Аналіз публікацій

У науковій літературі категорія безпеки автотранспорту розглядається в різних аспектах відповідно його поняття [5, 8, 9]. Так, питанням дослідження безпеки транспорту на основі основних принципів забезпечення працездатності транспортних засобів та їх надійності присвячені роботи В. Я. Аніловича, О. В. Бажинова, В. М. Варфоломєєва, І. М. Величина, Є. М. Гецовича, М. Я. Говорущенка, О. С. Гринченка, І. Е. Дюміна, М. А. Єлізаветіна, М. С. Ждановського, І. В. Крагельського, Є. С. Кузнецова, В. Г. Кухтова, А. Т. Лебедева, В. В. Нічке, М. А. Подригало, О. С. Полянського, А. А. Старосельського, А. М. Туренка, В. Н. Ткачова й ін. Незважаючи на велику кількість загальних праць слід зазначити, що ще не вистачає досліджень щодо суперечливості законодавчого розвитку сучасної безпеки автотранспорту та дорожнього руху.

Мета і постановка завдання

Розглянути проблеми та перспективи розвитку безпеки автотранспорту в транспортній галузі України.

Проблеми безпеки автомобільного транспорту в транспортній галузі

Означену тематику дослідження розглянемо з точки зору правового аспекту розвитку безпеки автотранспорту в транспортній галузі України.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 року № 2174 р., «Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року» (далі – Стратегія) [3] метою Стратегії є визначення концептуальних засад формування та реалізації державної політики щодо забезпечення стабільного та ефективного функціонування галузі транспорту, створення умов для соціально-економічного розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності національної економіки і рівня життя населення.

Щодо автотранспорту, згідно з основними напрямками реалізації Стратегії, пріоритетами розвитку автотранспорту є підвищення безпеки дорожнього руху та енергоефективності шляхом затвердження та виконання Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху; посилення вимог до автомобільних перевізників та контролю за дотриманням ними вимог законодавства щодо безпеки перевезень; удосконалення системи технічного регулювання допуску автотранспортних засобів до участі в дорожньому русі, періодичного технічного контролю та технічного обслуговування і ремонту автотранспортних засобів; утворення випробувального центру визначення відповідності автотранспортних засобів, двигунів і систем нейтралізації відпрацьованих газів вимогам державних і міжнародних стандартів; запровадження міжнародних екологічних норм «ЄВРО-3» – «ЄВРО-6» для автотранспортних засобів і моторних палив.

Крім цього, забезпечення ефективності діяльності автотранспорту повинно проводитися шляхом затвердження та виконання Державної цільової економічної програми розвитку автотранспорту; удосконалення технології автомобільних перевезень, збільшення частки комбінованих перевезень, розробки оптимальних технологічних схем для транспортних вузлів; оновлення рухомого складу шляхом придбання автотранспортних засобів вітчизняного виробництва та оптимізація його структури згідно із строком ек-

платуації, призначенням, пасажиромісткістю, пристосованістю для перевезення осіб з обмеженими фізичними можливостями.

При забезпеченні ефективності діяльності автотранспорту зазначено підвищення рівня безпеки дорожнього руху шляхом здійснення заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху на особливо небезпечних ділянках автомобільних доріг; упровадження ефективних технічних засобів організації дорожнього руху на автомобільних дорогах (автоматизованих систем керування дорожнім рухом, протизасліплювальних екранів, розмітки з поліпшеними світлоповертальними властивостями тощо); поліпшення інформаційного забезпечення учасників дорожнього руху; оптимального поєднання централізованого управління мережею автомобільних доріг державного значення та управління автомобільними дорогами місцевого значення на регіональному рівні; створення системи управління автомобільними дорогами на основі геоінформаційних технологій; удосконалення системи контролю за якістю робіт з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг шляхом утворення Державної дорожньої інспекції [3].

На думку авторів Стратегії, реалізація запланованого дасть змогу модернізувати транспортну систему та підвищити ефективність її функціонування; задовольнити потребу національної економіки і населення у перевезеннях та підвищити якість і доступність автотранспортних послуг; забезпечити своєчасність доставки вантажів; удосконалити систему управління автотранспортом; збільшити пропускну спроможність транспортної мережі; прискорити темпи інтеграції вітчизняної транспортної системи до європейської та світової транспортних систем, максимально використати транзитний потенціал держави; підвищити рівень безпеки на автотранспорті [3].

Незважаючи на всі ці заходи, Міністерство інфраструктури України [4] в січні 2015 року повідомило, що стан безпеки дорожнього руху в Україні продовжує залишатися серйозною соціально-економічною проблемою, а рівень аварійності на автомобільних шляхах України все ще залишається досить високим [8]. У зв'язку з цим, Міністерство інфраструктури планує наближення законодавства в сфері безпеки дорожнього руху України до норм законодавства ЄС.

Щодо проблем розвитку безпеки автотранспорту в транспортній галузі та регулювання відносини у сфері безпеки дорожнього руху України, дійсно, починати треба з удосконалення вітчизняного законодавства [6]. Незважаючи на те, що останніми роками спостерігається помітна активізація нормотворчої діяльності в цій сфері [1–4], негативний вплив на стан безпеки автотранспорту та безпеки дорожнього руху в країні відсутність планувально-стратегічних заходів з подолання ДТП. Переважна більшість прогнозів, закладених у зміст програмних та інших нормативно-правових документів з зазначених питань безпеки, мають безальтернативний характер.

Системні недоліки характерні для майже для всіх рівнів нормативно-правового забезпечення безпеки дорожнього руху [6], а саме: переважає відомчий підхід до регламентації вихідних засад правового забезпечення досліджуваної сфери; сформувався великий масив розрізаних підзаконних актів, унаслідок чого об'єктивно виникають труднощі в отриманні інформації про такі акти та ознайомлення з ними; зберігається залежність застосування законів від актів нижчого рівня; спостерігається постійна динаміка оновлення законодавства, особливо в частині регулювання процедурних аспектів застосування заходів адміністративного примусу за порушення ПДР; немає інституцій, зацікавлених у розв'язанні проблем правового забезпечення безпеки дорожнього руху, профілактики ДТП тощо.

Відзначимо, що в попередні роки були вжиті заходи щодо реалізації двох цільових програм: Програми забезпечення безпеки дорожнього руху та екологічної безпеки транспортних засобів, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів № 456 від 6 квітня 1998 року, та Державної програми забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах на 2003—2007 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів № 56-р від 29 січня 2003 року. Проте жодна з них не досягла заявлених цілей, а з 2004 року, незважаючи на критичне загострення проблеми аварійності та зростання кількості ДТП із тяжкими наслідками, в Україні не приймали відповідних державних програм. На жаль, Концепція Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього

руху на 2009–2012 роки № 1384-р від 30 жовтня 2008 року також не передбачила програмного комплексу заходів забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні [6].

Усе це свідчить про потребу створення Державної цільової програми підвищення безпеки дорожнього руху в Україні на довгостроковий період, метою якої має бути визначення принципів, положень та основних напрямів максимального усунення негативних чинників, зменшення кількості фатальних випадків унаслідок ДТП, підвищення рівня безпеки автотранспорту, створення перспективної системи реалізації основних завдань діяльності органів влади у сфері дорожнього руху.

Розглядаючи проблеми безпеки автотранспорту, вважаємо, що принциповим питанням також залишається низька культура учасників дорожнього руху, що є однією з головних причин ДТП [6, 9, 10]. Саме транспортна дисципліна є найважливішою складовою професійної культури водія, яка передбачає систематичне навчання, розвиток і контроль індивідуальних якостей та можливостей щодо дотримання норм морально-етичного спілкування у процесі руху, під час зупинок і на зупинках, зокрема й в аварійних ситуаціях. Отже, культура поведінки учасників дорожнього руху є однією із соціальних умов, що мінімізує виникнення ДТП на дорозі, а відтак має стати предметом глибокого науково-методичного аналізу.

Слід додати, що важливим заходом щодо забезпечення безпеки дорожнього руху також мають стати не тільки удосконалення системи підготовки водіїв, але й підвищення дорожньої культури населення. Адже більшість ДТП у підсистемі «водій – дорога – пішохід» трапляються саме через брак водійської майстерності й тотальний нігілізм у питаннях дисципліни руху. Прийняття в останні роки Типової програми з навчання населення Правил дорожнього руху, затвердження Порядку підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, Порядку державної акредитації закладів, що здійснюють таку підготовку, стали підґрунтям для побудови та функціонування послідовної і цілеспрямованої системи навчання населення правил безпечної поведінки на дорогах та вулицях. Наступним кроком має стати моніторинг системи підготовки водіїв з

одночасним посиленням контрольних заходів у цій сфері.

Не менше значення має підвищення конструктивної безпеки, активної та пасивної безпеки, технічної надійності транспортних засобів. Велика кількість автомобілів експлуатується з порушеннями вимог технічної характеристики, з порушеннями правил переобладнання, без проведення належного технічного огляду тощо [9, 10]. Так, при заміні державного технічного огляду транспортних засобів на обов'язковий технічний контроль законодавчо ще не окреслено процедурних аспектів здійснення технічного контролю автотранспорту. У цьому контексті доцільним вбачається ухвалення загальноприйнятих стандартів державного контролю за технічним станом автотранспортних засобів, що створить організаційно-методичну основу діяльності контрольних органів; належне матеріально-технічне забезпечення органів державного контролю за технічним станом автотранспортних засобів; посилення відповідальності посадових осіб, які допустили випуск на лінію транспортних засобів, технічний стан і обладнання яких не відповідає вимогам стандартів, правилам дорожнього руху та технічної експлуатації [7].

Висновки

Викладене вище зайвий раз переконує нас у важливості безпеки автотранспорту та сфери безпеки дорожнього руху як інтегральної складової національної безпеки України. Запобігти ДТП в країні можна, але складовими розв'язання цієї проблеми є: створення системи державних стандартів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху з урахуванням міжнародних вимог і угод; поліпшення координації діяльності органів виконавчої влади в цій сфері; здійснення заходів адміністративної і кримінальної відповідальності за порушення ПДР у відповідності до суспільної небезпеки цих порушень; удосконалення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху; удосконалення технічного регулювання на автомобільному і міському громадському транспорті для забезпечення конструктивної та експлуатаційної безпеки транспортних засобів; розвиток і поліпшення стану вулично-шляхової мережі, удосконалення засобів організації дорожнього руху; прищеплення дітям дошкільного та шкільного віку стійких

навичок правильної поведінки як учасників дорожнього руху; підвищення рівня вимог до організацій, що навчають майбутніх водіїв керувати автомобілем; розвиток систем своєчасного виявлення ДТП і надання першої медичної допомоги потерпілим; технічне вдосконалення залізничних переїздів; розвиток і вдосконалення механізмів страхування для гарантованого відшкодування збитків від ДТП; здійснення комплексу наукових заходів, спрямованих на оптимізацію досліджень найактуальніших проблем безпеки дорожнього руху в Україні тощо, але це є перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

Література

1. Указ Президента України «Про Положення про Державну інспекцію України з безпеки на наземному транспорті, із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 506/2013 від 11.09.2013.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30. жовтня 2008 р № 1384-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху на 2009-2012 роки». — Київ: Рада, 2008.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 року № 2174 р. «Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року».
4. Положення про Міністерство інфраструктури України: Затверджено Указом Президента України від 12 травня 2011 р. № 581/2011.
5. Автомобільний транспорт в Україні. Нормативна база. — К.: КНТ, АТІКА, 2004. — 504 с.
6. Бесчастний В. М. Державна політика транспортної безпеки України: актуальні питання реалізації / В. М. Бесчастний, А. О. Собакарь // Віче. — 2010. — № 4. — С. 2–5.
7. Подводные камни отмены техосмотра / Режим доступа: <http://job.ukr.net/news/podvodnye-kamni-otmeny-tehosmotra>. 13.09.2011.
8. Режим доступа: <http://www.mtu.gov.ua> . Міністерство інфраструктури України.
9. Скороходов Д. А. Проблемы безопасности транспорта / Д. А. Скороходов, А. Л. Стариченков // Транспортная безопасность и технологии. 2005, №2(3), — с. 24–27.
10. И. Е. Сургачев. «Транспортная безопасность» / И. Е. Сургачев. — Воронеж. 2007. — 270 с.

Рецензент: Є.М. Гецович, професор, д.т.н., ХНАДУ.

Стаття надійшла до редакції 6.липня.2015 р.